

BITI KOMPETENTAN RODITELJ

Maja Ljubetić: BITI KOMPETENTAN RODITELJ

Zagreb: Mali profesor, 2007 (160 stranica)

Želimo li liječiti ljude, obrazovat ćemo se za liječnika određenog profila. Želimo li proučavati umjetnost, obrazovanje će biti usmjereno na neku od željenih umjetnosti. Izvrсни smo majstori u pripremi hrane – školovat ćemo se za kuhara i raditi možda u nekom vrhunskom restoranu.

Želimo dijete? Roditelj smo samom činjenicom da se ono rodilo i u trenutku rođenja preuzimamo na se najzahtjevniju ulogu: odgojno-obrazovnu zadaću. Jesmo li se za nju obrazovali...?

Za svako zvanje čovjek se mora obrazovati, a biti roditelj najzahtjevnije je životno “zvanje” koje se počesto olako shvaća. Roditeljske kompetencije najčešće se smatraju “bogomdanima” ili produktom prirode, zanemarujući činjenicu da – premda doista roditelji uglavnom svome djetetu žele sve najbolje – intuitivski odgojni utjecaji ili oni intencijski, namjerni, ne predstavljaju istoznačnicu. Često čujemo kako su djeca graditelji novoga sutra, no mi smo graditelji njihova *danas* za buduće *sutra*. Kako će buduće *sutra* izgledati, najvećma ovisi o roditeljskom odgojnom utjecaju sada, ovdje, danas.

U mnoštvu literature s područja obiteljske pedagogije izdvaja knjiga dr. sc. Maje Ljubetić “Biti kompetentan roditelj”. Njezina se specifičnost ogleda ne samo u vrlo kvalitetnoj obradi i iznošenju teorijskog dijela, nego i provedbi i rezultatima istraživanja pedagoške kompetencije roditelja. Iznimno bogat opus proučene literature s područja obiteljske pedagogije, na kojoj temelji teorijski dio knjige, također govori u prilog činjenici kako je knjiga “Biti kompetentan roditelj” nastala na čvrstim temeljima znanja i kvalitetnog izlaganja tog znanja autorice Ljubetić.

Temeljna ideja knjige “Biti kompetentan roditelj” jest iznošenje rezultata empirijskog istraživanja samoprocjene roditeljske kompetencije u obnašanju elementarne obiteljske funkcije – odgoja i obrazovanja djece, s ciljem uočavanja područja pojedinih (ne)kompetencija majki i očeva s njihova gledišta te kao izvrstan putokaz stručnjacima u osmišljavanju i provedbi različitih programa pedagoškog obrazovanja roditelja.

Knjiga se sastoji od tri veće cjeline (dijela): uvodnog teorijskog izlaganja, prezentacije metodologije istraživanja te samih rezultata empirijskog istraživanja.

U uvodu autorica se bavi teorijskim dijelom razvoja obiteljske zajednice od postanka ljudskog društva do danas, značajkama suvremene obitelji kako u svijetu, tako i u našoj domovini, obiteljskim ozračjem, stilovima roditeljstva, čimbenicima koji utječu na roditeljstvo, utjecajem svakog roditelja posebno na dječji razvoj i odgoj te pedagoškim obrazovanjem roditelja kao preduvjetom za odgojno-obra-

zovnu kompetenciju, kao i teorijskim pretpostavkama samoprocjene metarazine pedagojske kompetencije roditelja – promatrajući obitelj kao sustav, “*živi organizam sastavljen od pojedinih dijelova i procesa..., a kojega su odrednice uvjetovanost kohezije sustava zajedničkim interesima, ograničen domet inputa informacija, određenost imperativom stalnog rasta i razvoja te unaprijed programiran vijek trajanja*” (str. 20-21).

U prvome poglavlju opsežnoga uvodnog dijela, naslovljenome “Obitelj – kretanja, problemi i perspektive”, Ljubetić kreće od definiranja obitelji, prihvaćajući kao najsvieobuhvatniju definiciju Elkinda (1995) i Stacyja (1993) koji obitelj smatraju “*univerzalnom društvenom zajednicom, ideološkim i simboličkim konstruktom determiniranim vrlo specifičnim emocionalnim odnosima koji u njemu vladaju, pa je obitelj moguće shvaćati i kao primarnu emocionalnu i socijalnu zajednicu roditelja i njihove biološke i/ili adoptirane djece (i ostalih srodnika) koji zajedno obitavaju i na jedinstven način obnašaju svoje obiteljske funkcije*” (str. 5). Razgraničujući značenja obitelji i porodice, odnosno obitelji kao zajednice koja zajedno obitava i može time podrazumijevati i dvogeneracijsku (nuklearnu) obitelj, ali i višegeneracijsku obiteljsku zajednicu krvnog ili adoptivnog srodstva odnosno srodstva stečenog brakom, Ljubetić napominje kako termin *porodica* obuhvaća isključivo pretke, budući da korijenski proizlazi iz riječi *rod*, *porod*, a koji ne moraju živjeti u istom kućanstvu. Za obiteljsku zajednicu karakteristične su emocionalne (ljubav i pripadnost), a ne rodbinske veze. Stoga Ljubetić, za potrebe svog empirijskog rada, izvodi definiciju obitelji kao “*zajednice roditelja i njihove biološke i/ili adoptirane djece koji zajedno obitavaju te tvore tri obiteljske pozicije odnosa: muž-otac, žena-majka i potomak(sin/kći)-brat/sestra – od kojih su potonji djeca predškolske dobi*” (str. 10).

Ukratko iznijevši povijest obiteljske zajednice od njezinih početaka – preko *industrijalizacijskog doba* tijekom 18. i 19. stoljeća koje donosi novine zapošljavanjem žena i seljenjem u gradove (čime obitelj prestaje biti orijentirana isključivo na sebe samu), do doba modernizma koje postupno, a poglavito tijekom 20. stoljeća, dovodi do postmodernizma i suvremenih, tzv. nuklearnih obitelji kojih su obilježja: postojanje jasnih granica između doma i radnog mjesta, privatnog i društvenog života, djece i odraslih, “romantična” ljubav kao temelj nastanka (izvan)bračne, a potom i obiteljske zajednice, idealiziranje uloge majke kao neprikosnovenog zakonskog staratelja, prezaštitnički odnos spram djece, temeljenje osobnog identiteta na osobnoj procjeni vrijednosti, burno mladenaštvo kao prijelazno razdoblje između obiteljske “ovisnosti” i odvajanja od roditelja te osamostaljenja – Ljubetić zaključuje kako obitelj više nije stalna zajednica niti statična jedinica, a svoj zaključak temelji na činjenici sve brojnijih razvoda i rastava, zamijenjenih uloga oca i majke, zaposlenosti majke, poslova koji predmnijevaju putovanja i dulja izbjivanja iz obiteljskog doma, samohranom roditeljstvu, homoseksualnim brakovima...

U prvome se poglavlju autorica dotiče i funkcionalnih te disfunkcionalnih obitelji, govoreći o prvim kao “zdravim” obiteljima karakteriziranim demokracijskom odnosu, suradnje, suživota i dogovora u svim aspektima funkcioniranja zajednice. Disfunkcionalnima navodi one koje “*propadaju jer se nisu u mogućnosti djelotvorno suočiti sa životnim problemima*” (str. 30) te su suočene s različitim oblicima nasilja, nedostatkom emocionalne stabilnosti, bijesom, frustracijama... – što sve ostavlja trajne posljedice po razvoj djeteta u cjelini.

Prvo poglavlje uvodnoga dijela Ljubetić završava s prikazom suvremene hrvatske obitelji, predočujući statističke podatke zaključno s 2001. godinom iz kojih je razvidno kako su poratno razdoblje i demokratske promjene u društvu donijele i niz promjena u temeljnoj ljudskoj zajednici: od teške ekonomske situacije, rastuće nezaposlenosti, nekontroliranog ritma urbanizacije koja dovodi do anonimnosti života pojedinaca i kojega ne mogu pratiti postojeći sustavi zdravstva, školstva, socijalne skrbi itd., porast nasilja... – što se sve odražava i na obiteljski odgoj odnosno razvoj djece: “*Promjena društvenog sustava, ratna stradanja i poraće, progonstva i raseljavanja, problemi suživota povratnika, privatizacija, rastuća nezaposlenost, posljedice ratnih trauma u djece i odraslih, rastući broj samoubojstava i nasilničkih ponašanja, emigracije i sl. samo su neki od problema s kojima je suočena prosječna hrvatska obitelj danas... Razvidno je kako broj bračnih parova s djecom pada (od 63,8% 1971. godine do 58,0% 2001. godine) u odnosu na ukupni broj obitelji u Hrvatskoj. Broj bračnih parova bez djece raste (od 24,8% 1971. do 27,0% 2001. godine). Broj majki s djecom također raste (od 9,4% 1971 do 12,5% 2001. godine). Trend porasta primjetan je i kod očeva s djecom (od 2,0% 1971. do 2,6% 2001. godine)*” (str. 36-37).

U drugom poglavlju uvodnoga dijela knjige “Biti kompetentan roditelj”, kojom je naslov “Roditeljstvo – odnos, uloga i/ili proces?”, Maja Ljubetić progovara o zahtjevnosti svih triju dimenzija roditeljstva: roditeljskim ulogama u svim fazama roditeljstva (od rođenja djeteta do prilagođavanja ulogama bake i djeda), obiteljskim odnosima, ali i procesu roditeljstva “*koji od roditelja zahtijeva prilagodbu, rast i sazrijevanje te stalno učenje novih vještina poput taktičnosti i asertivne komunikacije, pregovaranja, nenasilnog rješavanja problema, vođenja i sl., kako bi taj proces mogao nesmetano teći*” (str. 47).

Navodeći kako roditeljstvo podrazumijeva biološko i nebiološko odnosno socijalno roditeljstvo kao dva tipa roditeljstva koja su svima poznata, autorica govori i o *para-parentingu* odnosno para-roditeljstvu kao neformalnoj, obično privremenoj, a ponekad i trajnoj pomoći i potpori koju pojedinci pružaju obiteljima s jednim roditeljem i obiteljima s niskim primanjima.

Utjecaj na roditeljstvo, prema Ljubetić, imaju tri skupine čimbenika:

“a) čimbenici koji su u neposrednoj svezi s roditeljima: djetinjstvo roditelja, osobnost, obrazovanje i socijalni status, zrelost, bračni status, itd.;

b) čimbenici koji su u neposrednoj svezi s djecom: osobnost djeteta, red rođenja, spol djeteta;

c) *čimbenici šireg društvenog konteksta: ratna i poratna zbilja, ekonomski status društva u cjelini, migracije, kultura, religija itd.*” (str. 48).

Određenjem pojma kompetencije, između ostaloga i kao “*urođenog nastojanja za stjecanjem znanja/vještina i razvojem*” (str. 69) te roditeljske kompetencije kao “*mogućnosti iskorištavanja poticaja iz svog okruženja i svojih osobnih te postizanja dobrih razvojnih rezultata*” (str. 71) odnosno “*doživljavanja sebe kao osobe koja ima kontrolu nad svojim roditeljstvom i odnosom s djetetom te se dobro osjeća kao roditelj*” (str. 71), Ljubetić započinje treće poglavlje uvodnog dijela knjige naslovljeno “*Procjena i samoprocjena ili metarazina pedagoške kompetencije roditelja*”. Kao pretpostavku pedagoške kompetencije roditelja autorica navodi pedagoško obrazovanje roditelja, budući da su mnoge studije i istraživanja utvrdila kako se upravo nakon provedbe različitih programa potpore roditeljima pozitivan učinak odrazio na roditeljsku pedagošku kompetenciju. Programi se provode kroz savjetovaništa, tribine, škole, tečajeve, predavanja/radionice, dolazak stručnjaka u obitelj, igraonice/radionice za djecu i roditelje. Ljubetić drži kako “*programi obrazovanja roditelja trebaju uključivati i osposobljavati roditelje za kvalitetnu samoprocjenu svojih roditeljskih ponašanja i postignuća kako bi unaprijedili svoje roditeljstvo i postigli metarazinu svoje pedagoške kompetentnosti*” (str. 86).

U drugom i trećem poglavlju Ljubetić navodi metodologiju istraživanja roditeljske samoprocjene pedagoške kompetencije te rezultate i interpretaciju istraživanja. Govoreći o samopoimanju (self-konceptu), autorica ističe kako je riječ o “*psihološkom konstrukt koji je moguće definirati kao ‘fenomenološku organizaciju iskustva individue i ideja o njoj samoj u svim aspektima njezina života ‘ili kao ‘totalitet shvaćanja sebe’*” (str. 73). Procjena pritom podrazumijeva “*visoku razinu percepcije drugih (ljudi, stvari, pojava i sl.) odnosno percepciju objektivne stvarnosti kojoj je pridodan vrijednosni sud opažača*”, a samoprocjena “*isti postupak usmjeren na procjenu samog procjenjivača*”, a koji se odnosi na “*uspoređivanje onoga što pojedinac želi u odnosu na ono što percipira da ima*” (str. 86), dok se samoprocjenu primarne razine roditeljskog ponašanja i djelovanja može nazvati “*metarazinom pedagoške kompetentnosti roditelja*” (str. 89). Upravo spomenutom metarazinom bavi se autorica u istraživanju “*Procjena i samoprocjena pedagoške kompetentnosti roditelja*” provedenom u dvadeset splitskih vrtića tijekom pedagoške godine 1998/99. Istraživanje je obavljeno metodom upitnika, a rezultati su pokazali kako svojom ‘pedagoškom nekompetencijom’ roditelji smatraju neznanje, nesigurnost, nezadovoljavajući odnos s djetetom te doživljaj tereta roditeljstva.

Pedagoški kompetentnim majčinstvom majke smatraju odgovornost, samouvjerenost, zadovoljstvo roditeljstvom, roditeljski senzibilitet, vjeru u mogućnost utjecaja na dijete te spremnost za rješavanje problema, dok – nasuprot kompetentnosti – *nekompetentnim majčinstvom* smatraju nesigurnost i neznanje te doživljaj opterećenja roditeljstvom. Očevi pak kao sastavnice odgovornog i *pedagoški kom-*

petentnog očinstva drže razmišljanje o greškama u odgoju i uvjerenost u vlastiti odlučujući utjecaj na dijete, dok u *nekompetenciju* ubrajaju nesigurnost, nedovoljnost znanja, sumnju u mogućnost utjecaja na dijete, osjećaj tereta roditeljstva, izbjegavanje suočavanja s problemom, neodgovorno ponašanje prema djetetu i neposjedovanje instinkta za potrebe djeteta.

Iznoseći rezultate istraživanja koje pokazuje priličnu nesigurnost roditelja glede vlastitih pedagoških kompetencija, a koje ovise i o dobi, spolu, redu rođenja djeteta, kvalifikaciji roditelja kao i ne manje značajnim okolinskim utjecajima, pa i šire društvene zajednice... autorica zaključuje kako je neophodno potrebno – poradi pomoći roditeljima u obnašanju roditeljske uloge – *“napore znanstvene i stručne javnosti usmjeriti na izradu i provedbu primjerenih preventivnih i kompenzacijskih obrazovnih programa kojima će roditelji stjecati specifična znanja o roditeljstvu te tako podizati razinu svoje pedagoške kompetencije”* (str. 148). Ljubetić pritom ističe kako je vrlo bitno da ti programi budu usmjereni na kvalitetnu samoprocjenu ili metarazinu roditelja, jer ista osvještuje problem i vodi k prijelazu iz nekompetencije u kompetenciju.

Kroz cijelu knjigu “Biti kompetentan roditelj” Maje Ljubetić provlači se autoričin stav kako se odgojno-obrazovna uloga obitelji prenaplašava te kako je dijete od rođenja pod utjecajem čitavoga niza čimbenika koji na nj djeluju – s kojime se ne mogu u potpunosti složiti. Naime, činjenica jest da na dijete od rođenja djeluje i socijalno (*u manjem opsegu, osobito ako dijete nije uključeno u institucionalni oblik odgoja i obrazovanja*) i obiteljsko okružje, no upravo u najosjetljivijoj razvojnoj fazi odnosno predškolskom razdoblju života dijete je posve ovisno o obitelji (biološkoj ili adoptivnoj), a posebice se vrijednost odgojno-obrazovne uloge obitelji ogleda u roditeljskoj emocionalnoj podršci i poticanju temeljnih elemenata socijalnog i moralnog razvoja, ali i ostalih razvojnih aspekata.

Iznimna je vrijednost knjige “Biti kompetentan roditelj” u njezinu usmjerenju široj čitalačkoj publici: kako prema znanstveno-stručnom čitatelju, kako kao kvalitetan priručnik i udžbenik studentima pedagogije i srodnih studija, tako i zainteresiranom roditelju koji stručnim (kompetentnim) želi postati. I sama knjiga utječe na određenu vrstu samoprocjene čitatelja u ulozu roditelja koji počinje preispitivati svoje kompetencije – što je najbolji put za uočavanje i prepoznavanje nedostataka vlastitog znanja te djelovanjem (samoaktivitetom) na planu kompenzacije istoga i sigurnoj provedbi svog znanja u najvažnijoj obiteljskoj zadaći: odgoju vlastite djece.

Željka Kovačević Andrijanić